

VSO Leerlijn Culturele oriëntatie en creatieve expressie

CULTURELE ORIËNTATIE EN CREATIEVE EXPRESSIE

Leerlijnen	Kerndoelen	Uitstroom Dagbesteding/ Arbeid
1.1. Oriëntatie op culturele activiteiten	1. De leerling maakt kennis met het sociaal culturele aanbod in zijn omgeving door actief deel te nemen aan culturele activiteiten	Dagbesteding (DB)
	1. De leerling oriënteert zich op het sociaal-culturele aanbod in zijn omgeving, leert een voor hem passende keuze te maken uit dit aanbod en leert actief deel te nemen aan culturele activiteiten	Arbeid (AR)
2.1. Expressie met materialen 2.2. Gebruik van technieken 2.3. Beelden aspecten in het platte vlak (tekenen) 2.4. Handvaardigheid 2.5. Dramatische vorming 2.6. Zingen 2.7. Bewegen op muziek 2.8. Muziek beleven 2.9. Muziek beluisteren, onderscheiden en benoemen 2.10. (Ritmisch) muziek maken met instrumenten	2. De leerling leert vaardigheden waarmee hij zich creatief en kunstzinnig wil en kan uiten, passend bij de eigen mogelijkheden, talenten en voorkeuren	Dagbesteding (DB)
	2. De leerling leert zich creatief en kunstzinnig te uiten, passend bij de eigen talenten, voorkeuren en mogelijkheden	Arbeid (AR)
3.1. Presenteren eigen werk	3. De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of binnen een groep, aan anderen (medeleerlingen, ouders) te presenteren	Dagbesteding (DB)
	3. De leerling leert eigen creatief of kunstzinnig werk, alleen of met een groep, aan derden te presenteren	Arbeid (AR)
4.1. Communiceren over werkstukken	4. De leerling leert te communiceren over eigen kunstzinnig werk en dat van anderen	Dagbesteding (DB)
	4. De leerling leert te vertellen en na te denken over eigen creatief of kunstzinnig werk en over het werk van anderen	Arbeid (AR)
5.1.	5. De leerling leert bewegingssituaties positief te beleven	Dagbesteding (DB)
	5. De leerlingen leren met elkaar bewegingssituaties positief te beleven	Arbeid (AR)

DB Kerndoel 1: De leerling maakt kennis met het sociaal culturele aanbod in zijn omgeving door actief deel te nemen aan culturele activiteiten

AR Kerndoel 1: De leerling oriënteert zich op het sociaal-culturele aanbod in zijn omgeving, leert een voor hem passende keuze te maken uit dit aanbod en leert actief deel te nemen aan culturele activiteiten

1.1. Oriëntatie op culturele en creatieve activiteiten	1	2	3	4
	5	6	7	8
	Weet de plaatselijke activiteiten-krant te vinden (Uitagenda Rotterdam, Dagjeweg)	Bekijkt beelden in het park en/of op straat Oriënteert zich op verschillende filmgenres	Beargumenteert zijn keuze voor een bepaald filmgenre Oriënteert zich op verschillende muziekuitvoeringen	Oriënteert zich op verschillende toneelstukken Beargumenteert zijn keuze voor een muziekuitvoering
	9	10	11	12
	Beargumenteert zijn keuze voor een bepaald toneelstuk	Bezoekt een museum onder begeleiding Oriënteert zich op verschillende cabaretiers	Geeft zijn mening over culturele activiteiten Beargumenteert zijn keuze voor een cabaretier	Schaft een CJP aan voor korting op culturele activiteiten Onderbouwt waarom hij een kunstwerk wel mooi vindt of juist niet
13	14	15	16	
Weet welke tentoonstellingen er in de dichtstbijzijnde musea zijn	Bezoekt zelfstandig een museum	Zoekt op internet/in de krant/op tv naar voor hem interessante culturele activiteiten in de buurt	Plant een activiteit en bestelt kaartjes	

DB Kerndoel 2: De leerling leert vaardigheden waarmee hij zich creatief en kunstzinnig wil en kan uiten, passend bij de eigen mogelijkheden, talenten en voorkeuren

AR Kerndoel 2: De leerling leert zich creatief en kunstzinnig te uiten, passend bij de eigen talenten, voorkeuren en mogelijkheden

2.1 Expressie met materialen	1	2	3	4
5	6	7	8	
Maakt vanuit opdracht een tekening met verschillende materialen	Bedenkt vooraf wat hij wil maken en hoe hij dit wil gaan doen (ik ga een huis maken, dit is een huis)	Schildert dingen vanuit eigen ervaring (vervoersmiddelen en dieren)		Zoekt een voorbeeld om een eigen idee beter uit te drukken in een werkstuk (plaatje van een paard)
9	10	11	12	
Maakt een werkstuk met een combinatie van werkelijkheid en fantasie (auto met vleugels) Zoekt knutselmaterialen die vorm geven aan zijn verbeelding (tandenstokers zijn stekels van egel)	Beschrijft het effect van het gebruik van verschillende materialen als ecoline, oost-indische inkt, verf, houtskool Kiest vooraf het meest geschikt materiaal om zijn idee uit te drukken	Kiest kleuren bij een bepaald gevoel en legt zijn kleurkeuze uit (geel bij vrolijkheid)		Maakt objecten zo echt mogelijk na (met klei) en gebruikt hierbij de juiste vormen (kop is rond, benen zijn lang)
13	14	15	16	
Gebruikt allerlei onderwerpen uit zijn directe omgeving in zijn werkstukken	Beeldt een verhaal uit (tekening, beeldend werkstuk) Maakt een werkstuk waarin een ander een uitgebeeld gevoel herkent	Gebruikt allerlei onderwerpen in zijn werkstukken buiten zijn directe omgeving (planeten, bergen) Maakt vooraf een ontwerp voor eigen kunstwerk		Beeldt een gedicht uit (tekening, knutselwerk) Gebruikt symbolen in eigen kunstwerk

2.2. Gebruik van technieken	1	2	3	4
	Voelt verschillende materialen als een kwast, lijm, water en zand	Plakt papiertjes op waar al lijm op zit Gebruikt ongericht veel gebruikte knutselspullen als een kwast en prikpen (geeft ongerichte vegen met een kwast, prikt in papier) Stempelt met zijn vinger verf op een papier Maakt vlekken met inkt of verf op stof	Smeert met plakkwastje lijm op een papier dat vastligt op tafel Gebruikt potlood, kleurpotlood, wasco Prikt in de buurt van een lijn met een prikpen (in papier of karton) Stempelt met zijn vinger op stof	Smeert met plakkwastje lijm op papier dat hij zelf vasthoudt Prikt langs een lijn met een prikpen Knipt met een schaar ongericht in papier Stempelt met diverse materialen op stof Stempelt met diverse materialen op papier
	5 Smeert papier op de goede kant met lijm in Prikt langs een kronkelige lijn met een prikpen Knipt met een schaar een stuk papier af Stempelt met een kurk op stof Spat met verf (met tandenborstel of zeef)	6 Prikt heel figuurtje uit met prikpen Knipt draadjes door Knipt met een schaar over een rechte vouw Vouwt een recht kruis (vier vierkantjes) van een vel papier Stempelt met propjes papier of stof in verf gedoopt op papier Kraast figuren in kleivormsels met prikkers Niet papier aan elkaar met nietmachine	7 Knipt met een schaar eenvoudige figuren uit (vierkant, cirkel) Vouwt een schuin kruis (vier driehoeken) van een vierkant papier Stempelt met verschillende (natuur) materialen die hij insmeert met verf (schelpen, stukjes hout, stenen) Maakt een eigen stempel van een aardappel	8 Vouwt zestien vierkantjes van een vierkant papier Smeert verf over een sjabloon om papier te sjabloneren Gebruikt kleigereedschap (klei-spatel, toller, mesje) om figuren in de klei te maken (met spatel putjes in klei drukken om ogen te maken)
	9 Knipt met een schaar moeilijke figuren/plaatjes uit (uit tijdschrift) Smeert verf over een sjabloon om stof te sjabloneren	10 Vouwt een vouwwerkje na Gebruikt splitpennen om papier en karton te bevestigen Gebruikt scherpe voorwerpen voorzichtig (van je af snijden)	11 Vouwt een doosje op basis van 16 vierkantjes Smeert klei netjes aan als hij een foutje in kleiwerk heeft gemaakt Maakt een linodruk met voorgesneden linoleum	12 Gebruikt verschillende knopen om materialen stevig aan elkaar te verbinden
	13	14	15	16
Beargumenteert waarom hij een bepaalde techniek gebruikt				

2.3. Beeldende aspecten in het platte vlak (tekenen)	1	2	3	4
	Maakt krabbels (kronkelend over papier)	Wijst de kleuren rood, blauw, geel en groen aan wanneer deze genoemd worden Pakt één kleur die hem voorhanden komt, om mee te kleuren	Benoemt de kleuren rood, blauw, geel en groen Maakt spiraalvormige krabbels op papier die op cirkels gaan lijken	Wisselt van kleur bij het inkleuren van een kleurplaat Krast horizontaal en verticaal op papier (maakt kruizen) Draait het papier bij het inkleuren
5	6	7	8	
Gebruikt juiste kleuren bij nakleuren van voorbeeld uit een kleurboek Gebruikt cirkels voor van alles in zijn tekening (boom, huis, zon)	Wijst de kleuren oranje, bruin, grijs, zwart, wit, roze, paars aan wanneer deze genoemd worden Kleurt binnen de lijnen Tekent verdeeld over een vel papier Tekent mens als een koptoter (soort lopend hoofd, benen en armen zitten aan de kop vast) Tekent vierkanten bij vierkante objecten (huis)	Benoemt de kleuren oranje, bruin, grijs, zwart, wit, roze, paars Gebruikt objectkleuren (kleuren passend bij de realiteit) Kleurt egaal een kleurplaat in Benut de ruimte van het tekenpapier Brengt symmetrie in tekening (in beide hoeken hetzelfde) Tekent grove details bij mensen en andere figuren (romp, handen en voeten)	Tekent dingen bewust onder of boven op een blad (de zon bovenaan, gras beneden) Tekent figuren met kleine details (wenkbrauwen, appels in boom, geslachtsdelen) Tekent figuren beter in proportie (volwassenen langer dan kinderen, kleine handen)	
9	10	11	12	
Mengt met twee primaire kleuren een vooraf bedachte secundaire kleur met voorbeeld Benoemt dat er verschillende tinten van kleuren bestaan en gebruikt deze (donkergroen, lichtblauw)	Mengt met twee primaire kleuren een vooraf bedachte secundaire kleur zonder voorbeeld Maakt kleuren lichter of donkerder met diverse materialen (zachter of harder drukken, meer of minder water bij waterverf) Tekent kloppend gezichten van opzij (één oog, helft van de mond)	Mengt met drie kleuren een vooraf bedachte kleur met voorbeeld (rood, blauw en wit = lichtpaars) Past contrastkleuren toe om aspecten in een tekening te benadrukken Gebruikt allerhande onderwerpen in zijn tekening buiten zijn directe omgeving (planeten, bergen) Tekent uit het hoofd geen voorwerpen meer die je niet kan zien op een tekening (boom half achter huis) Tekent eenvoudige stripverhaaltjes	Mengt met drie kleuren een vooraf bedachte kleur zonder voorbeeld (rood, blauw en wit = lichtpaars) Geeft diepte aan in een tekening door voorwerpen kleiner en hoger op vel te plaatsen als ze verder weg zijn Geeft ruimtelijke verhoudingen aan in een tekening (huis in diepte) Tekent een voorwerp na vanuit een gezichtshoek (oor van de koffie-kop dat niet te zien is vanuit zijn gezichtshoek wordt niet getekend) Tekent figuren met details (wenkbrauwen, appels in boom) Tekent figuren in proportie (volwassenen langer dan kinderen, kleine handen) Mengt met twee primaire kleuren een vooraf bedachte secundaire kleur	

	13	14	15	16
	Gebruikt fijnere motieven ter decoratie	Drukt beweging uit in een tekening (door lijnen) Maakt in zijn werkstukken gebruik van diverse teken- en schildermaterialen (houtschool, oost-indische inkt)	Gebruikt textuur (dikkere laag verf) in een tekening Maakt een schematische bouwtekening	Tekent driedimensionale figuren (huis in diepte) Geeft diepte aan in een tekening door gebruik te maken van lichte en donkere kleuren Kiest geschikte teken- en schildermaterialen en technieken om zijn idee mee af te beelden Maakt een bouwtekening met de juiste maten erbij

2.4. Handvaardigheid	1	2	3	4
	Speelt ongericht met materialen als nat zand, vingerverf en potlood	Drukt zijn hand af	Slaat, trekt, klapt en duwt met brooddeeg Beplakt een papier met stukjes papier en ander materiaal	Maakt met brooddeeg verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen) Slaat, trekt, klapt en duwt met zachte klei
	5 Maakt met zachte klei verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen) Slaat, trekt, klapt en duwt met harde (grijze) klei Maakt een bouwsel met wc-rollen en lijm	6 Maakt met harde (grijze) klei verschillende vormen (grote en kleine bollen, dikke en dunne plakken en rollen) Maakt een bouwsel met luciferdoosjes of kurken en lijm	7 Maakt een duimpotje door met zijn duim een holletje in klei te drukken Stelt een vorm samen met kosteloos materiaal als doosjes, kurken en lijm met voorbeeld (voertuig) Brengt symmetrie in een bouwsel	8 Kent de juiste vormen bij objecten en maakt deze globaal na met klei (kop is rond, benen zijn lang) Maakt een bouwsel met rietjes of lollystokjes en lijm (rond hutje)
	9 Boetseert vierkantjes en kubussen van klei Maakt bouwsels waarbij hij zelf kosteloze materialen kiest en combineert (vlot van wc-rollen en lollystokjes)	10 Maakt met klei specifieke vormkenmerken na van mensen en dieren (olifant met slurf en staart) Maakt collage door overlappend te plakken en papier halfruimtelijk te verwerken (papier krullen, buigen, vouwen)	11 Bevestigt functionele details aan kleiwerken (oor aan kopje) Bouwt een potje met ringen van klei (opbouwen van holle vormen)	12 Maakt met verschillende materialen gedetailleerde werkjes (borduren, fimoklei, sieraden maken, glas beschilderen) Gebruikt kleigereedschap (kleispatel, tollers, mesje) om figuren in de klei te maken (met spatel putjes in klei drukken om ogen te maken) Boetseert een figuur uit één stuk Krijgt een draad in de naald en borduurt met een rijgsteek Stempelt met verschillende (natuur) materialen die hij insmeert met verf (schelpen, stukjes hout, stenen) Brengt symmetrie in een bouwsel

	13	14	15	16
	<p>Boetseert strakke vormen van klei (kubus)</p> <p>Maakt een ruimtelijk bouwwerk waarbij hij zelf materialen kiest en combineert (knijpers, lolly-stokjes)</p> <p>Past bij het maken van een werkstuk van hout diverse technieken toe om delen aan elkaar te bevestigen (timmeren, schroeven)</p> <p>Maakt een eenvoudig werkstuk van textiel (kussensloop, washandje borduren)</p>	<p>Smeert klei netjes aan als hij een foutje in kleiwerk heeft gemaakt</p> <p>Past bij het maken van een werkstuk van hout diverse technieken toe om details in het hout vorm te geven (vijlen, schuren, gutsen)</p> <p>Maakt een eenvoudig werkstuk van stof volgens een patroon (rok, theemuts)</p>	<p>Maakt een linodruk met voorgesneden linoleum</p> <p>Combineert verschillende technieken om een solide bouwwerk van hout te maken</p> <p>Maakt een solide werkstuk van metaal (solderen)</p>	<p>Maakt een ruimtelijk bouwwerk van diverse materialen (hout, papier, metaal) waarbij hij geschikte manieren kiest om deze stevig aan elkaar te bevestigen</p> <p>Maakt een werkstuk met decoraties en details van textiel (borduren, knopen aannaaien)</p>

2.5. Dramatische vorming			3	4
			<p>Gebruikt gebaren die bij een uitdrukking horen (arm uitstrekken bij grote boom)</p> <p>Doet één fantasiehandeling (geeft de pop een prik)</p> <p>Herkent zichzelf en andere bekenden die verkleed of geschminkt zijn (als vlinder of tovenaars)</p>	<p>Doet beweging en of houding na (krom lopen bij oude man)</p> <p>Doet een eenvoudige pantomime van de leerkracht na (klimmen op een ladder, iets denkbeeldig oprapen)</p> <p>Combineert eenvoudige fantasiehandelingen (geeft pop een prik en troost hem)</p>
	5	6	7	8
	<p>Gebruikt materialen om een situatie uit te beelden (kruk als stuur van auto)</p> <p>Bootst een houding na die hij op een foto ziet (bukken om iets op te rapen)</p> <p>Beeldt dieren uit met bijbehorende geluiden</p> <p>Doet bewegingen van de leerkracht na bij voorgelezen bekend verhaal</p> <p>Speelt alleen met een pop in de poppenkast zonder een verhaallijn</p>	<p>Begint een rol te vertolken door imitatie en aanwijzingen</p> <p>Beeldt een kenmerk van typische personen uit (sterke man)</p> <p>Reageert op spelaanwijzingen</p> <p>Bootst herkenbare situaties na in zijn spel (zegt tegen een knuffel "niet bang zijn, papa is hier")</p> <p>Maakt bewegingen bij een voorgelezen bekend verhaal</p> <p>Speelt samen met een ander poppenkast zonder een verhaallijn</p>	<p>Houdt tijdens een korte scène gerichte aandacht (paar minuten) bij een eigen rol</p> <p>Let met aanwijzingen van de leerkracht afwisselend op beweging, houding en mimiek</p> <p>Laat een verhaaltje zien in de poppenkast</p>	<p>Speelt een voorgelezen onbekend verhaal na</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk vast tijdens een dramaspel van één scène (zachte stem)</p> <p>Let met aanwijzingen afwisselend op volume, intonatie en tempo</p> <p>Zet zijn tekst van één zin op het juiste moment in een toneelstukje van één scène in</p> <p>Laat samen met een ander een verhaaltje zien in de poppenkast</p>

	9	10	11	12
	<p>Verzint één hoofdkenmerk bij een typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk blijvend vast tijdens het dramaspel van een kwartier (zachte stem)</p> <p>Verzint het verloop van eenvoudig dramaspel</p>	<p>Houdt twee hoofdkenmerken van een rol blijvend vast tijdens dramaspel (krom lopen, zachte stem)</p> <p>Zet een aantal regels tekst in meerdere scènes op het juiste moment in</p> <p>Maakt een eigen verhaaltje en geeft dit vorm</p> <p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf en het speelvlak</p>	<p>Houdt meerdere hoofdkenmerken blijvend vast tijdens dramaspel (krom, langzaam, zachte stem)</p> <p>Past volume, tempo en intonatie in de stem aan aan het typetje dat hij speelt</p> <p>Onthoudt meerdere stukken tekst in een toneelstuk</p> <p>Houdt bij het spelen zijn aandacht gericht op zijn medespelers</p> <p>Groeit in zijn rol in een emotionele situatie die de leerkracht stuurt (speelt flink boos, zet emoties in)</p>	<p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf, medespelers en het speelvlak</p> <p>Speelt een rol in toneelstuk gebruik-makend van stem, mimiek en gebaar</p> <p>Verwerkt tijdens het oefenen van een voorstelling tips in zijn rol</p> <p>Vangt met eigen toneelspel een fout van een ander op in een toneelstuk</p> <p>Let met aanwijzingen van de leerkracht bij dramaspel afwisselend op beweging, houding en mimiek</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk van een personage blijvend vast tijdens een dramaspel van één scène (zachte stem)</p> <p>Zet zijn tekst van één zin op het juiste moment in een toneelstukje van één scène in</p> <p>Verzint het verloop van een eenvoudig dramaspel</p> <p>Vertelt wat hij van het toneelspel van een ander vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/minder mooi)</p>
	13	14	15	16
	<p>Let met aanwijzingen afwisselend op volume, intonatie en tempo</p> <p>Verzint een hoofdkenmerk bij een typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt één hoofdkenmerk blijvend vast tijdens het dramaspel (zachte stem) van een kwartier</p> <p>Zet een aantal regels tekst in meerdere scènes op het juiste moment in</p> <p>Speelt een belevenis van zichzelf na</p>	<p>Past volume, tempo en intonatie in de stem aan aan typetje dat hij speelt</p> <p>Houdt twee hoofdkenmerken van een rol blijvend vast tijdens dramaspel (krom lopen, zachte stem)</p>	<p>Houdt meerdere hoofdkenmerken blijvend vast tijdens dramaspel (krom, langzaam, zachte stem)</p> <p>Maakt vooraf een script voor een kort toneelspel</p> <p>Draagt ideeën aan voor aankleding (decor, kostuums) bij eigen toneelspel</p>	<p>Houdt bij spelen de aandacht gericht op zichzelf, medespelers en het speelvlak</p> <p>Benoemt bij eigen spel en ander-mans spel wat goed ging (mimiek, stemvolume)</p> <p>Maakt bewust contact met het publiek tijdens het optreden</p>

2.6. Zingen	1	2	3	4
	Zingt klanken uit een liedje na Beleeft plezier aan het samen zingen	Zingt eenvoudige woorden mee uit een liedje	Zingt korte zinnen (2 tot 3 woorden) mee uit een liedje	Zingt een kort en éénstemmig liedje mee Zingt liedjes bekend van radio en tv qua klanken mee Zingt eenvoudige liedjes uit andere culturen na, doet de woorden qua klank na (Marokkaans, Turks, Surinaams)
	5	6	7	8
	Zingt liedjes met een omvang van vijf tonen (klinkt vrij zuiver binnen deze tonen) Zingt zelf een bekend refrein wanneer alleen de startzin wordt voorgezongen	Zingt een eenvoudig lied mee bestaande uit meer coupletten Zingt zelf een bekend couplet wanneer alleen de startzin wordt voorgezongen Zet op het juiste moment in als de leerkracht een startsein geeft	Zingt uit het hoofd een eenvoudig lied bestaande uit meer coupletten (kent de melodie en tekst uit het hoofd) Bedenkt andere woorden in een tekst bij een goedgekend lied (springen i.p.v. klappen)	Zingt liedjes met een omvang van meer dan vijf tonen (zuiver stembereik) Neemt een voorgezongen toon over Zingt harder als de leerkracht zijn handen omhoog beweegt of uit elkaar Zingt zachter bij omlaag of naar elkaar toe bewegen
	9	10	11	12
	Zingt zonder voorbeeld liedjes van radio en tv Zingt liedjes met meerdere coupletten mee, die moeilijk zijn qua tekst en ritme	Zingt Engelstalige liedjes bekend van radio en tv (doet de woorden qua klank na) Zingt liedjes met meerdere coupletten uit het hoofd, die moeilijk zijn qua tekst en ritme	Neemt een voorgespeelde toon vocaal over	Zingt een eenvoudige canon
	13	14	15	16
	Blijft een eigen partij zingen met een groepje leerlingen terwijl er doorheen gezongen wordt	Heeft een gevarieerd liedrepertoire	Maakt een nieuwe tekst (passend ritme) bij een bekende melodie	

2.7. Bewegen op muziek	1	2	3	4
	<p>Beweegt ongericht met het lichaam op de muziek Richt zijn aandacht op de muziek gedurende enkele seconden</p>	<p>Reageert met bewegingen op vrolijke muziek Voert één grof motorische handeling uit in een liedje Imiteert gekoppelde beweging en klank (omhooggaand geluid = handen omhoog)</p>	<p>Voert twee grof motorische handelingen uit in een liedje</p>	<p>Danst met verschillende materialen en attributen Voert een bekende handeling zelfstandig uit bij een herkenbaar liedje</p>
	<p>5 Beweegt met de leerkracht mee op een langzame of snelle maat</p>	<p>6 Loopt mee op actuele muziek Doet mee met een reeks eenvoudige bewegingen in stilstaande kring (volksdans) Begint met bewegen aan het begin van een lied en stopt aan het eind Beweegt met de leerkracht mee bij een geleidelijk sneller of langzamer wordende maat</p>	<p>7 Danst op actuele muziek Loopt op verschillende aangegeven stamprimes Beweegt zijn armen los van zijn benen op muziek en omgekeerd Beweegt anders bij een tempowisseling in de muziek (snellere bewegingen als ritme versnelt) Herkent herhaling (beweegt alleen bij het refrein en staat stil tijdens coupletten)</p>	<p>8 Stapt op een door een instrument eenvoudig ostinaat ritme (lang achter elkaar herhaald ritme) Imiteert eenvoudige danspassen van andere leerlingen Houdt bewegingen tijdens muziek vol</p>
	<p>9 Springt/huppelt/danst geïnspireerd door videoclip bij popmuziek Reageert met een eigen beweging op de beweging van anderen Bedenkt eigen bewegingen passend bij de gedraaide muziek</p>	<p>10 Stapt op gevarieerde ritmes die door een instrument wordt gespeeld (fluitmelodie, piano) Varieert met bewegingen tijdens muziek Corrigeert eigen bewegingen (toch naar links stappen) Imiteert de dansbewegingen uit videoclip</p>	<p>11 Doet mee aan een volksdans in de kring, met wisselende partners Danst passend bij diverse soorten muziek (house, hardrock, slow) Voert verschillende dansjes op dezelfde muziek uit</p>	<p>12 Zingt en danst tegelijk op een eenvoudig liedje Reageert adequaat op muzikale veranderingen betreffende klank, vorm en betekenis (sneller dansen op hoger tempo en sterkere klanken in de muziek) Leert anderen een dans(je) aan</p>

2.8. Muziek beleven	1	2	3	4
	Geniet van muziekactiviteiten Komt tot rust bij muziekactiviteiten Komt los bij muziekactiviteiten	Reageert blij op vrolijke muziek	Wijst de juiste picto aan (vrolijk) bij het horen van vrolijke muziek	Wijst juiste picto's (boos, vrolijk) aan bij horen van boze (harde, felle) en vrolijke muziek
	5	6	7	8
	Wijst de juiste picto (verdrietig) aan bij het horen van treurige muziek	Wijst de juiste picto aan bij verschillende stemmingen in muziek (blijdschap, boosheid, droefheid, schrik, angst, romantiek, dreiging en ontspanning) Benoemt of hij iets dichterbij hoort komen of verder weg hoort gaan bij het horen van muziek (crescendo en decrescendo)	Benoemt bij welke gelegenheden bepaalde muziek past (verjaardag-, trouw-, disco-, kerst- en kerkmuziek) Benoemt welke emotie er in een couplet voorkomt Wijst aan op plaatjes wat door muziek wordt uitgebeeld (eng bos bij spannende muziek)	Kiest de juiste plaatjes bij een geluidenverhaal (tikjes op een trommel hoort bij het plaatje regen, harde slagen bij onweer) Reageert met dansante bewegingen op muzikale betekenissen (boze sfeer, grote passen, armen omlaag, vrolijke sfeer, lichte pasjes, fladderend met de armen)

2.9. Muziek beluisteren, onderscheiden en benoemen			3	4
			Imiteert bewegingen met het lichaam die passen bij sterke of zachte tonen (stijf houden bij sterke tonen, losjes bewegen bij zachte tonen) Benoemt dat een klank lang of kort is	Geeft aan welke geluiden hetzelfde zijn (bij gehoorzoekers gevuld met rijst/erwt) Geeft aan of een toon hoog of laag is (benoemt of het klinkt als vogeltje = hoog of beer = laag als deze begrippen worden aangeleerd)
	5	6	7	8
	Benoemt dat een toon zeer sterk of zeer zacht is Benoemt dat klank langer of korter is dan een andere klank	Benoemt of een toon harder of zachter is dan een andere toon Geeft aan of een toon hoog of laag is met beweging (hoog = armen omhoog, laag = armen omlaag) Klapt op de maat mee die wordt voorgeklapt Wijst vijf verschillende Orff-instrumenten aan wanneer deze genoemd worden (pauk, xylofoon, tamboerijn)	Benoemt of een toon hoger of lager is dan een andere toon Benoemt vijf Orff-instrumenten wanneer de leerkracht deze aanwijst (pauk, trom, xylofoon, klokken-spel, triangel, ratel, bekken, schellenraam, tamboerijn)	Benoemt sterke contrasten in een muziekstukje (hoog-laag, sterk-zacht, lange tonen-korte tonen) Wijst op een plaatje aan welk instrument hij hoort (piano, fluit, trommel, trompet, viool) Wijst de juiste liedprent aan wanneer een lied wordt voorgezongen
	9	10	11	12
	Benoemt of een stem hoog of laag klinkt Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua sterkere en zachtere klanken Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua tempo-verandering	Ordent instrumenten naar hun klank (strijk-, slag-, toets- en blaasinstrumenten onderling) Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua verandering van stemmen Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua instrumenten	Benoemt verschillende muziekstijlen: hiphop, house, jazz, klassiek Laat zien dat hij een tweedelige maatsoort herkent (door steeds alleen de eerste tel te benadrukken door een klap) Benoemt welke bekende programma's bij bekende tunes horen die hij beluistert	Herkent en ordent twee instrumenten in een popgroep of orkest naar hun klank (viool als strijk-, trommel als slag-, piano als toets- en trompet als blaasinstrument) Laat zien dat hij een driedelige maatsoort herkent (door alleen steeds de eerste tel te benadrukken door een klap) Benoemt welke variatie hij hoort in een muziekstukje qua ritmewisseling of maatverandering

	13	14	15	16
	Telt het aantal tellen in een maat bij het horen van muziek Benoemt bij luisteren 5 Orff-instrumenten (pauk, trom, xylofoon, klokkenspel, triangel, ratel, bekken, schellenraam, tamboerijn) Benoemt bij welke gelegenheid muziek past (feestmuziek, achtergrondmuziek)	Benoemt sterke contrasten in een muziekstukje (hoog-laag, sterk-zacht, lange tonen-korte tonen, versnellen-vertragen) Benoemt bij het luisteren naar diverse instrumenten welk instrument hij hoort (piano, fluit, trommel, trompet, viool) Benoemt globaal de herkomst van muziek (oosters, modern, klassiek)	Maakt onderscheid tussen hoge en lage stemmen (sopraan, alt, tenor, bas)	Herkent instrumenten aan hun klank in een popgroep of orkest

2.10. (Ritmisch) muziek maken met instrumenten	1	2	3	4
	Verkent instrumenten door deze te bekijken en aan te raken	Slaat ongericht op een Orff-instrument als een houtblok, trom of tamboerijn, niet in de maat	Slaat gericht op een Orff-instrument als een houtblok, trom of tamboerijn, niet in de maat	Speelt een kort zelfbedacht stukje op een Orff-instrument als een houtblok, trom of tamboerijn
	5	6	7	8
	Speelt mee met een eenvoudig ritme met een klankstaaf Speelt op de klankstaaf een ritme met een duidelijk begin en einde	Speelt mee met een eenvoudige melodie of ritme met twee klankstaven Speelt een ritme met afwisseling in sterkte Speelt om de beurt (speelt niet zelf steeds door zonder een ander te laten spelen) Luistert naar een ander zonder zelf te spelen	Speelt mee met een eenvoudige melodie of ritme met drie klankstaven Speelt een ritme met afwisseling in tempo Speelt een eenvoudig ritme met een andere leerling	Speelt een eenvoudige melodie op klankstaven waarbij hij door zang ondersteund wordt Speelt een kort begeleidingsritme met afwisseling in ritme Speelt een eenvoudig ritme met twee andere leerlingen Kiest instrument(en) bij een gegeven sfeer (trommels-spanning, harp-rustige sfeer) Laat een droevige muzikale sfeer horen en een vrolijke muzikale sfeer
9	10	11	12	
Speelt een eenvoudige melodie op klankstaven zonder door zang ondersteund te worden Speelt een begeleidingsritme met afwisseling in sterkte, tempo en ritme Kiest bij een soort geluid een passend instrument (weet wat hij bij welk soort geluid nodig heeft, denk aan een geluidenverhaal) Kiest passende instrumenten om dieren uit te beelden (grote trom bij beer, fluit bij vogel)	Speelt een afgesproken begeleidingsritme op klein slagwerk, trom of tamboerijn Speelt een paar tonen op een keyboard met hulp van kleurenmuziekschrift (kleur per toon)	Klapt eenvoudig notenschrift met zijn handen Speelt een korte melodie op een keyboard met hulp van kleurenmuziekschrift (kleur per toon) Begeleidt een gezongen liedje op een slaginstrument of met een paar tonen (op bijvoorbeeld een keyboard, eventueel met kleurenmuziekschrift)	Voert een eenvoudig (eventueel grafisch) notenschrift uit met instrumenten Houdt met een subgroepje een ritme vast als andere groepjes een tegenpartij spelen	

	13	14	15	16
	Speelt een eenvoudige melodische begeleiding bij zang op een melodie-instrument	Speelt een melodisch motief samen met een andere leerling	Speelt een melodisch motief met een groepje leerlingen	Begeleidt een gezongen liedje met een eenvoudige gegeven melodie op bijvoorbeeld een keyboard

DB Kerndoel 3: De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of binnen een groep, aan anderen (medeleerlingen, ouders) te presenteren

AR Kerndoel 3: De leerling leert eigen creatief of kunstzinnig werk, alleen of met een groep, aan derden te presenteren

3.1. Presenteren eigen werk			3	4
			Gebruikt gebaren die bij een uitdrukking horen (arm uitstrekken bij grote boom) Doet één fantasiehandeling Herkent zichzelf en andere bekenden die verkleed of geschminkt zijn	Doet beweging en of houding na (krom lopen bij oude man) Doet een eenvoudige pantomime van de leerkracht na (klimmen op een ladder, iets denkbeeldig oprapen) Combineert eenvoudige fantasiehandelingen
	5	6	7	8
	Herkent dingen in krabbels/vormen die hij tekent/maakt, maar noemt steeds iets anders als hem dit gevraagd wordt Maakt duidelijk wat voor werkje hij leuk vindt om te maken Gebruikt materialen om een situatie uit te beelden (kruk als stuur van auto) Bootst een houding na die hij op een foto ziet (bukken om iets op te rapen) Beeldt dieren uit met bijbehorende geluiden Doet bewegingen van de leerkracht na bij voorgelezen bekend verhaal	Houdt vast aan de eerste betekenis van zijn tekening/werkstukje als hem hiernaar gevraagd wordt (boom blijft boom) Benoemt waarmee een eigen werkstukje is gemaakt (karton en lijm of een kwast en verf) Benoemt waarmee een tekening is gemaakt (potlood, stift, wasco, krijt) Maakt bewegingen bij een voorgelezen bekend verhaal	Benoemt aan een ander wat hij heeft gemaakt zonder dat hier-naar gevraagd wordt Geeft aan welke materialen hij het liefst gebruikt Houdt tijdens een korte scène gerichte aandacht (paar minuten) bij een eigen rol Let met aanwijzingen van de leerkracht afwisselend op beweging, houding en mimiek	Benoemt hoe een werkstuk is gemaakt bij handvaardigheid (met vouwen, kleien, plakken, knippen) Benoemt hoe een tekening is gemaakt (met stempelen, kleuren) Speelt een voorgelezen onbekend verhaal na Let met aanwijzingen afwisselend op volume, intonatie en tempo
	9	10	11	12
Vertelt in een paar stappen hoe hij zijn werkstuk heeft gemaakt (de klei moest eerst drogen, toen kon ik hem pas verven) Is trots op een werkstuk dat hij gemaakt heeft	Reageert gepast op kritiek op zijn werkstuk Maakt een eigen verhaaltje en geeft dit vorm	Zoekt (passende) werkstukken voor een tentoonstelling uit	Richt een tentoonstelling in van eigen werk	
	13	14	15	16

DB Kerndoel 4: De leerling leert te communiceren over eigen kunstzinnig werk en dat van anderen**AR Kerndoel 4: De leerling leert te vertellen en na te denken over eigen creatief of kunstzinnig werk en over het werk van anderen**

4.1. Communiceren over werkstukken				
	5	6	7	8
	Herkent dingen in krabbels/vormen die hij tekent/maakt, maar noemt steeds iets anders als hem dit gevraagd wordt (eerst een boom, dan auto) Maakt duidelijk wat voor werkje hij leuk vindt om te maken	Houdt vast aan de eerste betekenis van zijn tekening/werkstukje als hem hiernaar gevraagd wordt (boom blijft boom) Benoemt waarmee een eigen werkstukje is gemaakt (karton en lijm of een kwast en verf) Benoemt waarmee een tekening is gemaakt (potlood, stift, wasco, krijt)	Benoemt aan een ander wat hij heeft gemaakt zonder dat hiernaar ge-vraagd wordt Geeft aan welke materialen hij het liefst gebruikt	Laat merken dat hij het werkstuk van de ander mooi/minder mooi vindt wanneer hierom gevraagd Benoemt hoe een werkstuk is ge-maakt bij handvaardigheid (met vouwen, kleien, plakken, knip-pen) Benoemt hoe een tekening is ge-maakt (met stempelen, kleuren)
	9 Laat zonder aanmoediging merken wat hij van het werkstuk van een ander vindt Vertelt in een paar stappen hoe hij zijn werkstuk heeft gemaakt (de klei moest eerst drogen, toen kon ik hem pas verven) Is trots op een werkstuk dat hij ge-maakt heeft	10 Kijkt naar en praat over overeen-komst en verschillen tussen eigen en andermans kunstwerken	11 Praat over werkstukken waarin ervaringen zijn vormgegeven (huizen, dieren, mensen, bomen, voertuigen) Bekijkt beelden in het park en/of op straat Vertelt hoe een kunstwerk in elkaar zit qua techniek	12 Vertelt zijn mening bij een bezoek aan een kunstmuseum, beeld of bouwwerk Kijkt naar en praat over relaties tussen eigen beeldend werk en het werk van kunstenaars Benoemt de betekenis van een kunstwerk Vertelt wat hij van een werkstuk van de ander vindt als hem hierom wordt gevraagd (mooi/ minder mooi)
	13 Vertelt uit zichzelf wat hij van een werkstuk van de ander vindt Vertelt bij een abstract kunstwerk wat het uit zou kunnen beelden Legt uit dat iedereen een andere mening/interpretatie over een kunstwerk kan hebben	14 Reageert gepast op kritiek op zijn werkstuk Benoemt van welk materiaal een beeld is gemaakt (brons, kera-miek) Beargumenteert wat hij mooi/niet mooi vindt aan een kunstwerk	15 Praat over werkstukken waarin ervaringen zijn vormgegeven Benoemt een herkenbare schilder-techniek bij een schilderij (olie-verf, ets) Vertelt zijn mening bij een bezoek aan een museum	16 Benoemt bij meerdere kunstwerken van een kunstenaar overeen-komsten tussen de werken Vertelt dat het onderscheid tussen kunst en geen-kunst voor mensen kan verschillen Benoemt verschillende vormen van kunst (beeldend, muziek, drama) Benoemt toepassingen van kunst in gebruiksproducten (schilderij op een kopje, vaas met bijzondere vorm)